

The Impact of Managerial Overconfidence on the Relationship Between Accounting Conservatism and the Lack of Transparency in Financial Reporting

1. Mehdi Pourrezaei Maragheh *: MA student, Department of Accounting, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran. Email: Mahdimp50052@gmail.com (Corresponding Author)

Article history

Received: 15 December 2024

Revised: 10 January 2025

Accepted: 21 January 2025

Published: 08 February 2025

Abstract:

This study aims to investigate the moderating role of managerial overconfidence in the relationship between accounting conservatism and the lack of transparency in financial reporting among companies listed on the Tehran Stock Exchange between 2019 and 2024. The study population included all listed firms on the Tehran Stock Exchange. A final sample of 176 companies (1056 firm-year observations) was selected using a systematic exclusion method. Accounting conservatism was measured using the Khan and Watts (2009) model, financial opacity was estimated using discretionary accruals based on the modified Jones model, and managerial overconfidence was captured via excess investment in assets. Data analysis was conducted using multivariate regression models via EViews 13. The results revealed a significant negative effect of accounting conservatism on financial reporting opacity ($\beta = -0.453$, $p < 0.01$). Additionally, managerial overconfidence significantly moderated this relationship, with the interaction term (Conservatism $\times$ Overconfidence) being positive and significant ($\beta = +0.076$, $p < 0.01$). This implies that overconfident managers reduce the effectiveness of conservative accounting in mitigating opacity. Accounting conservatism serves as an effective mechanism to enhance the transparency of financial reports, thereby improving stakeholder trust and market stability. However, managerial overconfidence can dilute this effect by weakening the enforcement of conservative principles, potentially leading to overly optimistic financial disclosures. It is recommended that firms invest in managerial self-awareness programs to mitigate the adverse impact of overconfidence on financial reporting.

Keywords: Financial reporting opacity, accounting conservatism, managerial overconfidence

Citation: Pourrezaei Maragheh, M. (2024). The Impact of Managerial Overconfidence on the Relationship Between Accounting Conservatism and the Lack of Transparency in Financial Reporting, *Accounting, Finance and Computational Intelligence*, 2(4), 161-178.

Copyright: © 2024 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

Introduction

In recent years, the transparency of financial information has emerged as a critical determinant of investor trust and market efficiency. A lack of transparency in financial reports is indicative of information asymmetry, which hinders investors' ability to assess firms' intrinsic value. When outsiders cannot access reliable accounting information, they become vulnerable to misjudging risk and misallocating resources, potentially leading to adverse selection and increased market volatility (Abdel Rahim, 2022; Dempsey et al., 2012).

The literature has underscored that financial reporting opacity often stems from the opportunistic behaviors of corporate insiders who may manipulate financial outcomes to protect personal interests or reputational standing (Muhammad, 2022). In such environments, managers may obscure unfavorable information, delay the disclosure of losses, or exaggerate revenue figures, ultimately leading to financial statement unreliability and increased crash risk (Foroughi et al., 2011; Khalilian, 2023).

Accounting conservatism has long been recognized as a mitigating mechanism against these risks. As a principle rooted in prudence, conservatism entails the timely recognition of losses and the delayed recognition of gains. This asymmetrical recognition mechanism serves to discipline managerial reporting behavior and enhance the credibility of financial disclosures (Ahmed & Duellman, 2011; Bushman, 2016). Firms applying conservative accounting practices tend to present more cautious and less inflated performance estimates, which are particularly useful during periods of economic uncertainty or managerial discretion.

Empirical research supports the notion that accounting conservatism contributes positively to financial reporting quality. It serves to align managerial incentives with stakeholder interests and reduce information asymmetry by restraining the manipulation of accounting figures (Garanina & Kim, 2023). Moreover, conservatism facilitates regulatory oversight and reinforces external monitoring by promoting more verifiable and consistent disclosures (Sharifpour Qeshouni & Jabarzadeh Kangarloe, 2023).

However, the efficiency of accounting conservatism as a governance tool may be compromised in the presence of certain behavioral traits among senior executives, most notably managerial overconfidence. Overconfident managers, who overestimate their knowledge and underestimate risks, may resist conservative reporting and opt for aggressive recognition of income, especially when aiming to portray a more favorable financial image (Alqatamin et al., 2017; Sohrabi Kartabad, 2024). These individuals are more likely to disregard cautionary principles and pursue strategies that enhance short-term performance at the expense of transparency and long-term sustainability.

Managerial overconfidence has been documented as a psychological bias that leads to optimistic estimations and miscalculated strategic decisions. Overconfident CEOs are prone to excessive investments, delayed recognition of losses, and manipulation of accruals, all of which undermine the efficacy of conservative accounting frameworks (Hsu et al., 2017; Muhammad & Baghdadi Ahmed, 2019). Therefore, overconfidence can be conceptualized as a moderating factor that may attenuate or even reverse the expected benefits of accounting conservatism on transparency.

Recent empirical works have begun to explore the interaction between managerial traits and accounting practices. Khalaf and Hussein (2024) provide compelling evidence that managerial overconfidence significantly moderates the relationship between accounting conservatism and financial opacity. Their findings suggest that while conservatism reduces reporting opacity under normal conditions, the presence of overconfident managers disrupts this pathway by introducing bias and

subjectivity into financial disclosures (Khalaf & Hussein, 2024). Similarly, studies conducted in emerging markets show that governance mechanisms alone are insufficient in contexts where psychological biases dominate managerial behavior (Aghaei & Amri Asrari, 2021).

In the Iranian capital market context, limited research has investigated the dynamic interplay between accounting conservatism and managerial behavioral traits. Given the unique regulatory and institutional framework of the Tehran Stock Exchange, along with relatively limited investor protection and weak enforcement mechanisms, understanding how overconfidence interacts with accounting practices is of considerable importance. Additionally, no comprehensive empirical study in Iran has simultaneously examined these three dimensions—accounting conservatism, financial opacity, and managerial overconfidence—within an integrated analytical model.

To address this gap, the present study explores whether and how managerial overconfidence moderates the relationship between accounting conservatism and the opacity of financial reports among listed firms in Iran. By examining this interaction, the study contributes to the growing literature on behavioral finance and enhances our understanding of the contextual effectiveness of accounting principles in emerging economies.

Methods and Materials

The statistical population of this study consists of all companies listed on the Tehran Stock Exchange between 2019 and 2024. After applying systematic exclusion criteria—such as eliminating financial institutions, investment firms, and companies with missing data—a final sample of 176 firms was selected, resulting in 1056 firm-year observations. The data were collected through the CODAL database, and all financial variables were extracted from annual reports.

Accounting conservatism was measured using the Khan and Watts (2009) extension of the Basu (1997) model, which captures the asymmetric timeliness of earnings relative to economic news. Financial reporting opacity was proxied using discretionary accruals computed via the modified Jones model, where higher absolute values indicate lower transparency. Managerial overconfidence was operationalized based on excess investment behavior, derived from the residuals of a regression model linking asset growth to sales growth.

Multivariate panel regression analysis was conducted using EViews software, and robustness checks—including stationarity tests, multicollinearity diagnostics, and serial correlation adjustments—were employed to ensure the reliability of the results. The interaction term between conservatism and overconfidence was included to test the moderation effect.

Findings

Descriptive statistics showed that the average value of financial opacity across firms was 0.494, with considerable variation across the sample. The mean accounting conservatism score was -0.624, and managerial overconfidence was present in 737 out of 1056 firm-year observations.

The results of the first regression model confirmed that accounting conservatism has a significant negative effect on financial reporting opacity. The estimated coefficient for conservatism was -0.453 ($p < 0.01$), indicating that higher conservatism is associated with greater transparency.

In the second model, managerial overconfidence was found to have a significant moderating effect. The interaction term between conservatism and overconfidence had a positive coefficient of 0.076 ($p < 0.01$), implying that the transparency-enhancing effect of conservatism is weakened in firms led by overconfident managers. In other words, while conservatism normally reduces opacity, this benefit diminishes in the presence of overconfidence.

Control variables, including firm size, leverage, return on assets, and book-to-market ratio, were also statistically significant in most models, indicating their relevance in explaining variations in reporting opacity.

Model diagnostics confirmed the robustness of the results. The adjusted R^2 values were 0.749 and 0.629 for the two models, respectively, indicating good explanatory power. The Durbin-Watson statistics were within acceptable ranges, and serial correlation and heteroscedasticity were properly addressed using appropriate estimation techniques.

Discussion and Conclusion

The findings of this study support the argument that accounting conservatism serves as a critical mechanism for enhancing the transparency of financial reporting. By emphasizing early recognition of losses and delayed recognition of gains, conservatism introduces a discipline that curbs managerial discretion and aligns reported earnings more closely with economic reality. This conservative stance helps mitigate the risks associated with information asymmetry and earnings manipulation, contributing to more reliable and useful financial statements for investors and other stakeholders.

However, the study also reveals that the effectiveness of accounting conservatism is not uniform across all organizational contexts. Managerial overconfidence significantly moderates the relationship between conservatism and reporting opacity. Overconfident executives may bypass or downplay the principles of conservatism, favoring optimistic financial portrayals that mask underlying economic conditions. This behavior not only diminishes the intended transparency benefits of conservatism but also introduces new risks related to earnings inflation and stakeholder misguidance.

These findings underscore the importance of incorporating behavioral dimensions into the analysis of financial reporting quality. While traditional governance tools like conservatism are essential, they may be insufficient when managerial cognitive biases go unchecked. Organizations must recognize that psychological traits—such as overconfidence—can shape accounting outcomes in profound ways.

Therefore, promoting financial transparency requires a holistic approach that integrates accounting principles, behavioral insights, and organizational controls. Regulatory bodies, corporate boards, and audit committees should consider implementing mechanisms that detect and address managerial overconfidence. This may include enhanced disclosure requirements, behavioral assessments during executive recruitment, and training programs that promote self-awareness and risk calibration among top managers.

By highlighting the nuanced interplay between accounting conservatism and managerial behavior, this study contributes to a more comprehensive understanding of financial reporting dynamics. It offers valuable implications for both academic inquiry and practical governance, especially in emerging markets where institutional safeguards may be less developed. Ultimately, strengthening the integrity of financial reporting demands not only technical standards but also attention to the human factors that influence their application.

Authors' Contributions

Authors equally contributed to this article.

Acknowledgments

Authors thank all participants who participate in this study.

Declaration of Interest

The authors report no conflict of interest.

Funding

According to the authors, this article has no financial support.

Ethical Considerations

All procedures performed in this study were under the ethical standards.

تأثیر اعتماد بیش از حد مدیریتی در ارتباط بین محافظه کاری حسابداری و شفافیت نبودن گزارش های مالی

تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت: ۲۵ آذر ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۲۱ دی ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۲۰ بهمن ۱۴۰۳

۱. مهدی پوررضائی مراغه*، دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، ایمیل: Mahdimpm50052@gmail.com (نویسنده مسئول)

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش تعدیل گری اعتماد بیش از حد مدیریتی در رابطه بین محافظه کاری حسابداری و شفاف نبودن گزارش های مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. پس از اعمال معیارهای حذف سیستماتیک، نمونه ای متشکل از ۱۷۶ شرکت

(۱۰۵۶ مشاهده سال-شرکت) انتخاب شد. برای اندازه گیری محافظه کاری از مدل خان و واتس (۲۰۰۹)، برای سنجش عدم شفافیت گزارش های مالی از اقلام تعهدی بر اساس مدل تعدیل شده جونز، و برای اعتماد بیش از حد مدیریتی از مدل سرمایه گذاری بیش از حد استفاده شد. تحلیل آماری از طریق رگرسیون چندگانه و نرم افزار EViews صورت گرفت. نتایج نشان داد محافظه کاری حسابداری تأثیر منفی و معناداری بر شفاف نبودن گزارش های مالی دارد) ضریب $\beta = -0.453$ ، $p < 0.01$ ، همچنین، اثر تعاملی اعتماد بیش از حد مدیریتی و محافظه کاری نیز بر شفاف نبودن گزارش های مالی معنادار و مثبت بود) ضریب تعامل $+0.076$ ، $p < 0.01$ ، به عبارتی، اعتماد بیش از حد مدیریتی باعث تضعیف اثر محافظه کاری بر کاهش عدم شفافیت می شود. محافظه کاری حسابداری به عنوان ابزاری موثر در ارتقاء شفافیت مالی نقش آفرینی می کند، اما اعتماد بیش از حد مدیریتی این اثر را کاهش می دهد. پیشنهاد می شود مدیران با شرکت در برنامه های آموزشی روان شناختی، میزان بیش اعتمادی خود را کنترل کنند تا شفافیت گزارش های مالی ارتقاء یابد.

کلیدواژگان: عدم شفافیت گزارش های مالی، محافظه کاری حسابداری، اعتماد بیش از حد مدیریتی

شیوه استناددهی: پوررضائی مراغه، مهدی. (۱۴۰۳). تأثیر اعتماد بیش از حد مدیریتی در ارتباط بین محافظه کاری حسابداری و شفافیت نبودن گزارش های مالی. *حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی*، ۲(۴)، ۱۶۱-۱۷۸.

در سال‌های اخیر، شفافیت اطلاعات مالی به یکی از الزامات بنیادین برای ارزیابی عملکرد و وضعیت واقعی شرکت‌ها در بازار سرمایه بدل شده است. نبود شفافیت گزارش‌های مالی نه تنها توانایی سرمایه‌گذاران در تعیین ارزش منصفانه شرکت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه موجب افزایش خطرات سقوط قیمت سهام، گسترش عدم تقارن اطلاعاتی، و ضعف در تصمیم‌گیری‌های مالی می‌شود (Abdel Rahim, 2022; Khalilian, 2023). پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در کاهش این عدم شفافیت، محافظه‌کاری حسابداری است؛ رویکردی که با شناسایی زود هنگام زیان‌ها و تأخیر در شناسایی سودها، منجر به ارتقاء کیفیت گزارشگری مالی می‌شود (Ahmed & Duellman, 2011; Bushman, 2016).

محافظه‌کاری حسابداری به عنوان ویژگی بنیادین نظام گزارشگری مالی، مورد توجه گسترده محققان و نهادهای قانون‌گذار قرار گرفته است. در ادبیات مالی، این رویکرد نه تنها به عنوان عاملی بازدارنده در برابر دستکاری سود تلقی می‌شود، بلکه سازوکار مؤثری در کنترل رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران فراهم می‌آورد (Garanina & Kim, 2023; Ghalambar, 2016). به‌ویژه در شرایطی که محیط‌های اقتصادی با عدم قطعیت و نوسانات بالا مواجه هستند، محافظه‌کاری می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تضمین قابلیت اتکای اطلاعات مالی ایفا کند (Razavi Ahmadsarai & Razavi Ahmadsarai, 2024).

با این حال، یکی از چالش‌های نوظهور در کاربرد اثربخش محافظه‌کاری حسابداری، ویژگی‌های رفتاری مدیران ارشد، به‌ویژه اعتماد به نفس بیش از حد است. اعتماد بیش از حد مدیریتی، که از آن به عنوان یکی از سوگیری‌های رفتاری رایج در نظریه تصمیم‌گیری یاد می‌شود، می‌تواند منجر به ارزیابی خوشبینانه و غیرواقع‌گرایانه از عملکرد شرکت گردد و از این طریق بر کیفیت گزارش‌های مالی اثرگذار باشد (Muhammad & Baghdadi Ahmed, 2019; Sohrabi Kartabad, 2024). بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده، مدیران بیش‌اعتماد تمایل دارند اطلاعات منفی را پنهان کرده، زیان‌ها را دیر شناسایی کرده و سودها را زودتر از موعد گزارش کنند (Alqatamin et al., 2017; Dempsey et al., 2012).

در این راستا، بررسی نقش تعدیل‌گرانه اعتماد بیش از حد مدیریتی در رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و شفافیت گزارشگری مالی، زمینه‌ای پژوهشی و کاربردی برای تحلیل تعامل متغیرهای رفتاری و فنی در حوزه حسابداری فراهم می‌سازد. پژوهش حاضر با تمرکز بر این تعامل، تلاشی برای پر کردن خلأ موجود در ادبیات داخلی به شمار می‌رود، چرا که تاکنون در ایران پژوهشی جامع با هدف بررسی همزمان این سه متغیر انجام نشده است.

مطالعات بین‌المللی نیز بر تأثیر متقابل بین محافظه‌کاری و اعتماد بیش از حد مدیران تأکید دارند. به عنوان نمونه، Khalaf و Hussein (۲۰۲۴) نشان دادند که اعتماد بیش از حد مدیریتی می‌تواند نقش مخربی در تضعیف رابطه محافظه‌کاری با کاهش عدم شفافیت ایفا کند، به گونه‌ای که اطلاعات مالی، به شکلی خوشبینانه‌تر از واقعیت منعکس شود (Khalaf & Hussein, 2024). همچنین، یافته‌های Hsu و همکاران (۲۰۱۷) حاکی از آن است که محافظه‌کاری می‌تواند بخشی از اثرات منفی ناشی از اعتماد بیش از حد مدیران را تعدیل نماید و در صورت اجرا شدن دقیق، مانع از بروز تصمیمات غیرعقلانی در زمینه گزارشگری مالی شود (Hsu et al., 2017).

پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از داده‌های شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲، به تحلیل آماری رابطه میان محافظه‌کاری حسابداری و شفاف نبودن گزارش‌های مالی می‌پردازد و نقش اعتماد بیش از حد مدیریتی را به عنوان متغیر تعدیل‌گر در این رابطه بررسی می‌کند. در این راستا، برای سنجش محافظه‌کاری، از مدل توسعه‌یافته Basu (۱۹۹۷) موسوم به مدل Khan & Watts (۲۰۰۹) استفاده شده است. همچنین برای اندازه‌گیری عدم شفافیت، معیار اقلام تعهدی اختیاری بر مبنای مدل تعدیل‌شده جونز به کار گرفته شده است، که از سوی Foroughi و همکاران (۲۰۱۱) نیز تأیید شده است (Foroughi et al., 2011). در نهایت، سنجش اعتماد بیش از حد مدیریتی با استفاده از معیار سرمایه‌گذاری بیش از حد در دارایی‌ها انجام گرفته است، همان گونه که در پژوهش‌های Amri Asrari و Aghaei (۲۰۲۱) مورد استفاده قرار گرفته است (Aghaei & Amri Asrari, 2021).

نکته مهم دیگر آن است که اثرگذاری اعتماد بیش از حد مدیریتی می‌تواند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم رخ دهد. به عنوان مثال، اعتماد به نفس بیش از حد ممکن است منجر به تضعیف الزامات محافظه‌کارانه و کاهش سطح افشای اطلاعات گردد (Abdel Rahim, 2022; Muhammad, 2022). از طرف دیگر، محافظه‌کاری می‌تواند از

طریق افزایش قابلیت اتکای اطلاعات، اثرات سوء رفتاری‌های مدیریتی را کاهش دهد و از بروز نوسانات شدید در سود جلوگیری کند (Daryaei & Fattahi, 2019; Davoodi & Ghafoorian Shagerdi, 2019).

در این راستا، پژوهش حاضر درصدد پاسخ به دو پرسش اصلی است: نخست، آیا محافظه‌کاری حسابداری می‌تواند شفاف نبودن گزارش‌های مالی را کاهش دهد؟ دوم، آیا اعتماد بیش از حد مدیریتی می‌تواند این رابطه را تضعیف یا تقویت نماید؟ بررسی این دو پرسش می‌تواند پیامدهای مهمی برای سیاست‌گذاران، حساب‌رسان، ناظران بازار سرمایه و مدیران شرکت‌ها به همراه داشته باشد.

از منظر کاربردی، نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند به مدیران مالی توصیه کند که جهت افزایش اعتبار گزارش‌های مالی، اصول محافظه‌کاری را در سیاست‌های حسابداری خود لحاظ نمایند (Sharifpour Qeshouni & Jabarzadeh Kangarloe, 2023). همچنین با شناسایی اثرات تعدیلی اعتماد بیش از حد، می‌توان راهکارهایی برای بهبود فرآیند تصمیم‌گیری مدیریتی ارائه کرد، از جمله برگزاری کارگاه‌های خودآگاهی شناختی برای مدیران ارشد و استفاده از ابزارهای روان‌سنجی در فرآیند ارزیابی مدیران.

همچنین از منظر سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی، درک دقیق‌تر از رفتار مدیریتی و میزان محافظه‌کاری شرکت‌ها می‌تواند موجب بهبود تحلیل‌های بنیادی و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری شود. در همین راستا، یافته‌های Bolo و Hassanzadeh Divah (۲۰۱۸) نیز نشان می‌دهد که افزایش قابلیت مقایسه‌پذیری صورت‌های مالی می‌تواند از طریق بهبود کیفیت گزارشگری مالی و کاهش شفاف نبودن، منجر به ارتقاء تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران گردد (Bolo & Hassanzadeh Divah, 2018).

از سوی دیگر، در شرایطی که برخی مدیران دارای ویژگی‌های شخصیتی خاصی نظیر فرااعتمادی هستند، استفاده از ساختارهای کنترلی مؤثر از جمله حاکمیت شرکتی قوی و نظارت بیرونی می‌تواند نقش بازدارنده‌ای ایفا کند. بر این اساس، پژوهش Ahmed و Duellman (۲۰۱۱) نشان داد که محافظه‌کاری می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در نظارت بر تصمیمات سرمایه‌گذاری مدیران عمل کند و از بروز سرمایه‌گذاری‌های نابه‌جا جلوگیری نماید (Ahmed & Duellman, 2011).

در نهایت، اهمیت این پژوهش در آن است که با تمرکز بر تعامل میان متغیرهای فنی (محافظه‌کاری) و رفتاری (اعتماد بیش از حد)، نگاهی ترکیبی به مسأله شفافیت مالی ارائه می‌دهد. این نگاه چندبعدی می‌تواند راهگشای تدوین سیاست‌های نوین در حوزه حسابداری، افشا و حاکمیت شرکتی باشد.

روش پژوهش و مواد

جامعه آماری در این مطالعه، تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که تحت شرایط جدول (۲) در دوره زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ انتخاب شده است (از داده‌های سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ نیز در محاسبات استفاده شده است). اطلاعات و داده‌های موردنیاز جهت تحلیل رابطه بین داده‌ها به‌روش کتابخانه‌ای و از سایت کدال استخراج شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. ابتدا، اطلاعات موردنیاز از نمونه‌ها استخراج شد؛ سپس با استفاده از نرم‌افزار اکسل، مقادیر مربوط به هر یک از متغیرها محاسبه و در مرحله بعد، با استفاده از نرم‌افزار ایویوز ۱۳ آزمون‌های آماری مربوطه انجام شد.

جدول ۱. انتخاب نمونه آماری به روش حذف سیستماتیک

۴۱۴	جامعه آماری بعد از حذف شرکت‌های لغو پذیرش شده
۳۴-	بانک و بیمه و نهاد مالی
۳۳-	پذیرش در بورس بعد از سال ۱۳۹۳
۶۰-	سرمایه‌گذاری‌ها
۷۷-	مشکل سال مالی
۳۴-	عدم دسترسی به داده‌ها
۱۷۶	نمونه

مدل‌ها و متغیرهای پژوهش

محافظه‌کاری حسابداری

برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری حسابداری از مدل رگرسیون بسط یافته باسو (۱۹۹۷) یعنی مدل خان و واتس (۲۰۰۹) استفاده شده است. محافظه‌کاری با میزان واکنش سود نسبت به اخبار بد بیشتر از اخبار خوب است. ابتدا ضرایب از طریق محاسبه زیر اندازه‌گیری می‌شود.

رابطه (۱)

$$EARN_{it} = \beta_0 + \beta_1 DRET_{it} + RET_{it} (\mu_1 + \mu_2 SIZE_{it} + \mu_3 MB_{it} + \mu_4 LEV_{it}) + RET_{it} \times DRET_{it} (\lambda_1 + \lambda_2 SIZE_{it} + \lambda_3 MB_{it} + \lambda_4 LEV_{it}) + \varepsilon_{it}$$

EARN: نسبت سود هر سهم به ارزش بازار هر سهم در ابتدای دوره

DRET_{it}: یک متغیر ساختگی است که در صورت منفی بودن RET برابر با ۱ و در غیر این صورت صفر است.

RET_{it}: بازده سالیانه سهام

MB_{it}: نسبت ارزش بازار سهام عادی به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام

LEV_{it}: اهرم مالی که برابر است با مجموع بدهی‌ها تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام

بعد از آنکه از رابطه بالا رگرسیون گرفته شود و ضرایب به دست آید، این ضرایب در فرمول زیر برای محاسبه محافظه‌کاری جایگزین می‌گردد و نمره محافظه‌کاری برای هر شرکت محاسبه می‌گردد.

رابطه (۲)

$$C - Score_{it} = \beta_0 + \beta_1 SIZE_{it} + \beta_2 MB_{it} + \beta_3 LEV_{it}$$

C - Score_{it}: اندازه حسابداری محافظه‌کاری.

SIZE_{it}: اندازه شرکت که برابر است با لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام.

هر چه C - Score بالاتر باشد، گزارشگری مالی شرکت محافظه‌کارانه تر است.

شفافیت نبودن گزارش مالی

برای اندازه‌گیری عدم شفافیت اطلاعات مالی از معیار مدیریت سود استفاده شده است. دیچاو و همکاران (۲۰۰۵) اعتقاد داشتند که مدیران عموماً یک تا سه سال قبل از کشف مدیریت سود، سود را دستکاری می‌کنند. آن‌ها همچنین بیان کردند که مدیران برای دستکاری سود، عمدتاً از اقلام تعهدی اختیاری استفاده می‌کنند. در مطالعه حاضر، برای اندازه‌گیری اقلام تعهدی اختیاری، از مدل تعدیل شده جونز استفاده شده است. بر اساس این مدل، اقلام تعهدی اختیاری معادل تفاوت بین مجموع اقلام تعهدی و اقلام تعهدی غیراختیاری است. از این رو، ابتدا به منظور محاسبه جمع اقلام تعهدی غیر اختیاری، رابطه (۳) برآورد میشود (فروغی و همکاران، ۱۳۹۰):

رابطه (۳)

$$TACC_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta A_{i,t-1} + \alpha_2 \Delta SAL_{i,t} + \alpha_3 \Delta REC_{i,t} + \alpha_4 PPE_{i,t} + \delta_{i,t}$$

TACC_{i,t} = مجموع اقلام تعهدی شرکت i در پایان سال t مجموع اقلام تعهدی نیز از تفاوت بین سود عملیاتی و جریان وجوه نقد عملیاتی به دست می‌آید.

A_{i,t-1} = مجموع دارایی‌های شرکت i در پایان سال مالی t-۱

ΔSAL_{i,t} = تغییر در فروش خالص شرکت i طی سال مالی t

ΔREC_{i,t} = تغییر در خالص حساب‌های دریافتی شرکت i طی سال مالی t

PPE_{i,t} = خالص دارایی‌های ثابت شرکت ا طی سال مالی t

رابطه (۳) با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی و به صورت مقطعی برآورد شده و سپس آلفاهای بدست آمده از این برآوردها، برای محاسبه اقلام تعهدی غیر اختیاری به شرح رابطه (۴) استفاده شده است.

رابطه (۴)

$$NDACC_{i,t} = \alpha_0 (1/A_{i,t-1}) + \alpha_1 \Delta SAL_{i,t} + \alpha_2 \Delta REC_{i,t} + \alpha_3 PPE_{i,t}$$

$NDACC_{i,t}$ = مجموع اقلام تعهدی غیر اختیاری شرکت i در پایان سال t

در نهایت اقلام تعهدی اختیاری بر اساس رابطه (۵) محاسبه شده است:

رابطه (۵)

$$DACC_{i,t} = TACC_{i,t} - NDACC_{i,t}$$

$DACC_{i,t}$ = مجموع اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در پایان سال t

پس از محاسبه اقلام تعهدی اختیاری، میزان مدیریت سود به عنوان معیار عدم شفافیت اطلاعات مالی از طریق رابطه (۶-۳) اندازه گیری شده است:

رابطه (۶)

$$OPAQUE_{i,t} = Abs(DACC_{i,t-1}) + Abs(DACC_{i,t-2}) + Abs(DACC_{i,t-3})$$

$OPAQUE_{i,t}$ = معیار عدم شفافیت اطلاعات مالی شرکت i در پایان سال t

Abs = نماد قدر مطلق

$DACC_{i,t-1}$ = اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در پایان سال $t-1$

$DACC_{i,t-2}$ = اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در پایان سال $t-2$

$DACC_{i,t-3}$ = اقلام تعهدی اختیاری شرکت i در پایان سال $t-3$

رابطه مذکور بدین معنی است که معیار عدم شفافیت اطلاعات از مجموع قدر مطلق اقلام تعهدی اختیاری طی سه سال گذشته به دست میآید. لازم به ذکر است که به منظور همگنس سازی داده ها، تمامی متغیرهای مذکور بر مجموع دارایی های شرکت در پایان سال مالی $t-1$ تقسیم شده اند.

اعتماد بیش از حد مدیریتی

اعتماد بیش از حد مدیریتی به پیروی از دولتمن و همکاران (۲۰۱۵) و مدل المندیر و تیت (۲۰۰۵) با استفاده از معیار سرمایه گذاری بیش از حد در دارایی ها از طریق رابطه زیر بدست آمد. سرمایه گذاری بیش از حد در دارایی ها از باقیمانده های مدل رگرسیونی رشد سرمایه گذاری به رشد فروش سال قبل طبق مدل ذیل محاسبه شده است:

$$Inv_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 SG_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad \text{رابطه (۷)}$$

$Inv_{i,t+1}$ = رشد سرمایه گذاری در دارایی های شرکت i در سال $t+1$ نسبت به سال t . به عبارتی، دارایی سال جاری منهای دارایی سال قبل تقسیم بر دارایی سال قبل.

$SG_{i,t}$ = رشد فروش شرکت i در سال t نسبت به سال $t-1$ است. به عبارتی فروش سال جاری منهای فروش سال قبل تقسیم بر فروش سال قبل.

ε = باقیمانده های رگرسیونی در دوره مالی t برای شرکت i که مقدار مثبت این باقیمانده ها بیانگر سرمایه گذاری بیش از حد (بیش اعتمادی مدیریت) مقدار منفی این باقیمانده ها بیانگر سرمایه گذاری کمتر از حد (اعتماد کمتر از حد مدیریت) است. به بیان دیگر، اطمینان بیش از حد مدیریت (over) شاخص سرمایه گذاری بیش از حد، بیش اعتمادی مدیریت در این مدل، متغیر مجازی است که اگر باقیمانده الگوی رگرسیونی بالا مثبت باشد، یک و در غیر این صورت صفر می باشد.

متغیرهای کنترلی

(۱) اندازه شرکت

در این پژوهش از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها برای اندازه‌گیری متغیر اندازه شرکت استفاده شده است (اسدی و صدری‌نیا، ۱۳۹۳).

رابطه (۸)

$$SIZE = Ln(TotalAssets)$$

(۲) اهرم مالی

اهرم مالی از تقسیم کل بدهی‌ها بر کل دارایی‌های شرکت بدست می‌آید (بولو و فلاح برندق، ۱۳۹۲).

$$LEV = \frac{Total\ liability}{Total\ Assets} \quad \text{رابطه (۹)}$$

(۳) بازده دارایی (ROA)

نرخ بازده دارایی‌ها از تقسیم سود عملیاتی به جمع کل دارایی‌های شرکت بدست می‌آید (دریائی و فتاحی، ۱۳۹۸).

$$ROA = \frac{Operating\ Profit}{Total\ Assets} \quad \text{رابطه (۱۰)}$$

(۴) نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار (BTM)

این نسبت از تقسیم ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به دست آمده است (جامی و همکاران، ۱۳۹۸).

$$BTM = \frac{\text{ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام}}{\text{ارزش بازار حقوق صاحبان سهام}} \quad \text{رابطه (۱۱)}$$

یافته‌ها

به‌منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. جدول (۲)، آمار توصیفی داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار
شفافیت نبودن گزارش مالی	۰.۴۹۴	۰.۳۸۵	۱.۹۶۶	۰.۰۱۶۵	۰.۳۷۴
محافظه کاری حسابداری	-۰.۶۲۴	-۰.۹۳۷	۱۵.۹۱۱	-۲۰.۳۴۳	۶.۷۳۱
اندازه شرکت	۱۶.۰۲۷۱	۱۵.۸۱۳۸	۲۱.۹۰۰	۱۱.۴۰۷	۱.۷۳۹
اهرم مالی	۰.۴۸۸	۰.۴۹۱	۱.۸۰۶	۰.۰۱۴۰	۰.۲۱۸
بازده دارایی	۰.۲۱۵	۰.۲۰۸۵	۰.۶۶۱	-۰.۳۰۷	۰.۱۵۲۷
ارزش دفتری به بازار	۰.۲۶۷	۰.۲۲۱	۱.۶۹۰	-۰.۸۲۶	۰.۲۲۳

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال مقدار میانگین برای شفافا نبودن گزارش‌های مالی برابر با (۰/۴۹۴) می‌باشد که نشان می‌دهد بیشتر داده‌ها حول این نقطه تمرکز یافته‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی متغیر (بیش اعتمادی مدیران)

عنوان	فراوانی
شرکت‌های بدون مدیران بیش اعتماد	۳۱۹
شرکت‌های با مدیران بیش اعتماد	۷۳۷
جمع	۱۰۵۶

آزمون مانایی متغیرها

یکی از نکاتی که بایستی همیشه قبل از برازش مدل‌ها در نظر داشت بررسی مانایی متغیرهای تحقیق می‌باشد. نا مانایی متغیرها یا به عبارتی تصادفی بودن سری زمانی متغیرها منجر به کاذب شدن مدل رگرسیونی برآورد شده می‌گردد. اگر متغیرهای سری زمانی مورد استفاده در برآورد ضرایب مدل ناپایا باشند، درحالی‌که هیچ رابطه مفهومی بین متغیرهای مدل وجود نداشته باشد، موجب می‌شود تا استنباط‌های نادرستی در مورد میزان ارتباط بین متغیرها انجام گیرد.

جدول ۴. آزمون مانایی برای متغیرهای پژوهش

نام متغیر	آماره آزمون	معناداری	نتیجه
شفافیت نبودن گزارش مالی	۱۷.۴۲۵	۰.۰۰۰	مانا است
محافظه کاری حسابداری	۲۴.۶۳۷	۰.۰۰۰	مانا است
اندازه شرکت	۱۶.۵۵۶	۰.۰۰۰	مانا است
اهرم مالی	۱۲.۶۱۱	۰.۰۰۰	مانا است
بازده دارایی	۱۴.۱۳۲	۰.۰۰۰	مانا است
ارزش دفتری به بازار	۱۴.۵۱۶	۰.۰۰۰	مانا است

با توجه به جدول (۴) مشاهده می‌شود سطح معناداری همه متغیرها کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر مانا بودن متغیرهاست.

آزمون تشخیص توزیع نرمال

پس از انجام هر نوع اندازه‌گیری همواره تعدادی داده (عدد) در اختیار داریم که می‌خواهیم ارتباط بین آن‌ها را کشف کنیم یا آن‌ها را دسته‌بندی نماییم تا بتوانیم آن‌ها را تجزیه و تحلیل کنیم. برای انجام این کار ابتدا می‌بایست نحوه توزیع داده‌ها را بدانیم. در این آزمون هرگاه سطح معنی‌داری کمتر از ۵٪ باشد نشان‌دهنده‌ی توزیع نرمال نمی‌باشد:

جدول ۵. نتایج آزمون توزیع نرمال

نام متغیر	قبل از نرمال سازی متغیرها	بعد از نرمال سازی متغیرها
	آماره آزمون	سطح معناداری
شفافیت نبودن گزارش مالی	۴۲۳.۱۲۹	۰.۰۱۰
محافظه کاری حسابداری	۴.۱۸۶	۰.۱۱۱
اندازه شرکت	۸۸.۱۳۳	۰.۰۰۰
اهرم مالی	۱۴۵.۱۵۰	۰.۰۰۵
بازده دارایی	۹.۴۲۷	۰.۰۰۰
ارزش دفتری به بازار	۱۶۶۶.۸۹	۰.۰۰۰

آزمون F لیمر (چاو) و آزمون هاسمن

در برآورد مدل پانل دیتا با دو حالت کلی روبرو هستیم. حالت اول این است که عرض از مبدأ برای کلیه مقاطع یکسان است که در این صورت با مدل پول دیتا (pool data) مواجه هستیم. حالت دوم عرض از مبدأ برای تمام مقاطع متفاوت است که به این حالت پانل دیتا (panel data) گفته می‌شود. برای شناسایی دو حالت فوق از آزمونی به نام اف-

پوررضائی مراغه

لیمر استفاده می‌شود. بنابراین آزمون اف-لیمر برای انتخاب بین روش‌های رگرسیون پول دیتا (تلفیقی) و رگرسیون با اثرات ثابت استفاده می‌شود. در صورتی که میزان معناداری آماره‌ی چاو (prob) کمتر از سطح ۰.۰۵ باشد، داده‌های تابلویی (پانل دیتا) انتخاب می‌شود. در این حالت برای تشخیص اثرات ثابت یا تصادفی باید آزمون هاسمن نیز انجام شود.

جدول ۶. نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۵.۷۸۴	۰.۰۰۴	داده‌های تابلویی
مدل دوم	۵.۱۱۰	۰.۰۴۱	داده‌های تابلویی

با توجه به جدول فوق چون سطح معناداری آزمون اف لیمر در مدل‌های پژوهش کمتر از ۵ درصد است، از این رو رویکرد داده‌های تابلویی (پانل دیتا) در مقابل رویکرد داده‌های تلفیقی (پول) مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

جدول ۷. نتایج آزمون هاسمن

نام مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۵۲.۵۱۱	۰.۰۰۱	اثرات ثابت عرض از مبدأ
مدل دوم	۸۸.۷۳۴	۰.۰۰۴	اثرات ثابت عرض از مبدأ

با توجه به جدول ۷، چون سطح معناداری آزمون در مدل‌های پژوهش کمتر از ۵ درصد است، از این رو اثرات ثابت عرض از مبدأ در مقابل اثرات تصادفی عرض از مبدأ مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

همسانی واریانس در مقادیر خطا

یکی از مفروضات مدل رگرسیونی خطی کلاسیک وجود همسانی واریانس جملات اخلاص می‌باشد. اما به‌طور متعارف در داده‌های سری زمانی و داده‌ها مقطعی ممکن است واریانس جملات اخلاص ثابت نموده و از مقادیر وقفه دار جملات اخلاص تبعیت نماید. در این صورت مشکل ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص بروز می‌کند و تخمین زنده‌های رگرسیون علی‌رغم بدون تورش بودن دارای کارایی نخواهد بود.

فرض‌های آماری این آزمون به شرح ذیل است.

فرضیه صفر (H_0): واریانس مقادیر خطا همسان است.

فرضیه مقابل (H_1): واریانس مقادیر خطا همسان نیست.

جدول ۸. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل‌های پژوهش	آماره آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه
مدل اول	۲.۱۵۲	۰.۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم	۲.۲۵۴	۰.۰۰۰۳	وجود ناهمسانی واریانس

نتایج حاصل در جدول فوق نشان می‌دهد که سطح معناداری آزمون ناهمسانی واریانس در مدل اول و دوم کمتر از ۵ درصد می‌باشد و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلاص می‌باشد که این مشکل در تخمین نهایی مدل‌ها (با روش وزن دهی به داده‌ها از طریق دستور GLS) رفع گردیده است.

خودهمبستگی مقادیر خطا

در مطالعات اقتصادسنجی که بر مبنای سری‌های زمانی قرار دارند، فرض عدم خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند که از فروض مهم مدل کلاسیک است، اغلب نقض می‌شوند، بنابراین لازم می‌باشد که قبل از تفسیر نتایج حاصل، به بررسی پدیده خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند پرداخته شود؛ زیرا در صورت وجود خودهمبستگی سریالی

بین اجزاء اخلاص، تخمین زن‌های OLS دیگر در بین تمام تخمین زن‌ها بدون تورش، کارا نیستند یعنی دارای حداقل واریانس نمی‌باشند و در نتیجه استنباط آماری، قابل اعتماد نخواهد بود این مشکل بیشتر در داده‌های سری زمانی دیده می‌شود. در این آزمون فرضیه‌ها به شکل زیر است:

فرضیه صفر (H_0): جملات پسماند دارای خودهمبستگی سریالی نیستند.

فرضیه مقابل (H_1): جملات پسماند دارای خودهمبستگی سریالی هستند.

جدول ۹. نتایج آزمون خودهمبستگی سریالی

مدل‌های پژوهش	آماره آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه
مدل اول	۲۰۵.۱۲	۰.۰۰۱	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل دوم	۳۶۷.۱۰	۰.۰۴۲	وجود خودهمبستگی سریالی

با توجه به نتایج جدول (۹)، مشاهده می‌شود که سطح معناداری آزمون خودهمبستگی سریالی در مدل‌های فوق کمتر از ۵ درصد می‌باشد و بیانگر وجود خودهمبستگی سریالی است. که با استفاده از دستور اتورگرسیو مرتبه اول، در نرم‌افزار ایویوز، این مشکل رفع شده است.

نتایج آزمون مدل اول

محافظه کاری حسابداری بر شفاف نبودن گزارش‌های مالی تأثیر دارد.

جدول ۱۰. تخمین نهایی مدل رگرسیونی اول

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
محافظه کاری	-۰.۴۵۳	۰.۰۵۳	-۸.۴۴۱	۰.۰۰۱
اندازه شرکت	-۰.۱۵۳	۰.۰۴۱	-۳.۷۲۰	۰.۰۰۰
اهرم مالی	۰.۰۴۱۲	۰.۰۱۹	۲۱.۵۴۳	۰.۰۰۰
بازده دارایی	-۰.۲۵۶	۰.۰۴۳	-۵.۸۷۶	۰.۰۱۰
ارزش دفتری به بازار	۰.۲۱۱	۰.۰۱۱	۱۹.۱۷۶	۰.۰۲۱
عرض از مبدأ	۰.۴۲۳	۰.۰۵۱	۸.۷۶۵	۰.۰۰۰
اتورگرسیو مرتبه اول	۰.۵۲۳	۰.۰۱۲	۴۳.۷۶۵	۰.۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین	۰.۷۵۲			
ضریب تعیین تعدیل شده	۰.۷۴۹			
آماره فیشر - سطح معناداری آن	۲۴.۴۷۱		۰.۰۱۱	
دوربین واتسون	۲.۱۱۱			

مشاهده می‌شود که سطح معناداری متغیر محافظه کاری کمتر از ۵ درصد بوده و دارای ضریب منفی است از این رو می‌توان گفت که محافظه کاری بر عدم شفافیت گزارش‌های مالی تأثیر معکوس و معناداری دارد. ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۷۴۹ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۷۴۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. آماره فیشر دارای سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. همچنین آماره دوربین واتسون مابین ۱.۵ و ۲.۵ (۲.۱۱۱) است و نشان از برازش نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل است.

نتایج آزمون مدل دوم

اعتماد بیش از حد مدیریتی در ارتباط بین محافظه کاری حسابداری و شفاف نبودن گزارش‌های مالی تأثیر دارد.

جدول ۱۱. تخمین نهایی مدل رگرسیونی دوم

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد ضرایب	آماره t	سطح معناداری
محافظه کاری حسابداری	-۰.۳۱۱	۰.۰۴۵	-۶.۹۳۱	۰.۰۰۰
اعتماد بیش از حد مدیریتی	۰.۱۳۰	۰.۰۲۲	۵.۹۲۹	۰.۰۰۰
محافظه کاری × اعتماد بیش از حد مدیریتی	۰.۰۷۶	۰.۰۱۳	۵.۸۲۶	۰.۰۰۵
اندازه شرکت	-۰.۱۹۱	۰.۰۳۰	-۶.۳۲۶	۰.۰۰۰
اهرم مالی	-۰.۱۰۶	۰.۰۱۱	-۹.۹۱۶	۰.۰۰۶
بازده دارایی	-۰.۰۰۵	۰.۰۵۴	-۰.۰۹۱۵	۰.۱۱۱
ارزش دفتری به بازار	۰.۲۳۴	۰.۰۲۳	۱۰.۱۸۳	۰.۰۰۰
عرض از مبدأ	۰.۶۶۷	۰.۰۴۰	۱۶.۶۴۵	۰.۰۱۰
اتورگرسیو مرتبه اول	۰.۵۸۷	۰.۰۱۵	۳۹.۱۴۳	۰.۰۰۰
سایر آماره‌های اطلاعاتی				
ضریب تعیین	۰.۶۳۲			
ضریب تعیین تعدیل شده	۰.۶۲۹			
آماره فیشر - سطح معناداری آن	۲۴.۶۸۷		۰.۰۳۴	
دوربین واتسون	۲.۱۷۶			

مشاهده می‌شود که متغیر نشانگر اثر تعاملی (محافظه کاری × اعتماد بیش از حد مدیریتی) دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است از این رو می‌توان گفت که اعتماد بیش از حد مدیریتی در ارتباط بین محافظه کاری و شفاف نبودن گزارش‌های مالی تأثیر دارد، به طوریکه ضریب محافظه کاری از ۰.۳۱۱- به ۰.۰۷۶ تعدیل شده است. ضریب تعیین تعدیل شده برابر با ۶۲۹ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۶۲۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. آماره فیشر دارای سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌باشد از این رو می‌توان گفت که مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. همچنین آماره دوربین واتسون مابین ۱.۵ و ۲.۵ (۲.۱۷۶) است و نشان از برازش نبود خودهمبستگی مرتبه اول در مدل است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که محافظه کاری حسابداری تأثیر منفی و معناداری بر شفاف نبودن گزارش‌های مالی دارد. در مدل اول رگرسیونی، ضریب محافظه کاری برابر با ۰.۴۵۳- و سطح معناداری آن کمتر از ۰.۰۱ بود که نشان‌دهنده این است که افزایش سطح محافظه کاری در گزارشگری مالی، به کاهش عدم شفافیت اطلاعات مالی منجر می‌شود. این یافته با مبانی نظری و تجربی پیشین همخوانی دارد؛ به‌ویژه در تأیید پژوهش‌هایی که محافظه کاری را ابزاری مؤثر برای ارتقاء شفافیت اطلاعات و کاهش رفتارهای فرصت طلبانه مدیران می‌دانند (Ahmed & Duellman, 2011; Bushman, 2016). در واقع، محافظه کاری با الزام شناسایی زود هنگام زیان‌ها و به تعویق انداختن شناسایی سودها، مانعی در برابر دستکاری سود و گزارشگری خوش بینانه فراهم می‌سازد.

یافته فوق همچنین هم‌راستا با نتایج پژوهش Khalaf و Hussein (۲۰۲۴) است که نشان دادند محافظه کاری نقش مستقیمی در کاهش ابهام گزارش‌های مالی دارد و از این طریق، کیفیت افشا و تصمیم‌گیری را ارتقاء می‌بخشد (Khalaf & Hussein, 2024). در همین راستا، Garanina و Kim (۲۰۲۳) نیز اثبات کردند که شرکت‌هایی با سطح بالای محافظه کاری، اطلاعات دقیق‌تر و شفاف‌تری ارائه می‌دهند و اعتماد ذی‌نفعان را جلب می‌کنند (Garanina & Kim, 2023). به طور خاص، یافته‌های این پژوهش با نتایج داخلی نیز مطابقت دارد؛ برای مثال، رضوی احمدسرائی و رضوی احمدسرائی (۲۰۲۴) دریافتند که محافظه کاری شرطی رابطه معناداری با ارتقاء کیفیت گزارشگری مالی دارد (Razavi Ahmadsarai & Razavi Ahmadsarai, 2024).

در مدل دوم رگرسیونی، نقش تعدیل گر اعتماد بیش از حد مدیریتی بررسی شد و یافته‌ها نشان داد که این متغیر اثر تعامل معناداری با محافظه‌کاری بر شفاف نبودن گزارش‌ها دارد (ضریب = ۰.۰۷۶ و سطح معناداری > ۰.۰۰۱). این بدین معناست که در حضور اعتماد بیش از حد مدیریتی، اثر منفی محافظه‌کاری بر کاهش عدم شفافیت تضعیف می‌شود. به بیان دیگر، اعتماد بیش از حد مدیران باعث می‌شود اصول محافظه‌کاری با شدت و دقت کمتری در گزارشگری مالی اعمال گردد و در نتیجه، اطلاعات ارائه‌شده خوش‌بینانه‌تر از واقعیت جلوه کند. این یافته هم‌راستا با نتایج پژوهش Sohrabi Kartabad (۲۰۲۴) است که نشان داد مدیران بیش‌اعتماد تمایل دارند واقعیت‌های مالی را نادیده بگیرند و با دستکاری گزارش‌ها، تصویر بهتری از عملکرد شرکت ارائه دهند (Sohrabi Kartabad, 2024).

مطالعه حاضر همچنین با یافته‌های Hsu و همکاران (۲۰۱۷) سازگار است؛ آنان اثبات کردند که اعتماد بیش از حد مدیران می‌تواند باعث اتخاذ تصمیمات غیرمنطقی و ارزیابی نادرست از شرایط اقتصادی شود، که این موضوع بر دقت گزارش‌های مالی تأثیر منفی دارد (Hsu et al., 2017). همچنین یافته‌های پژوهش Baghdadadi و Muhammad (۲۰۱۹) نشان می‌دهد که اعتماد بیش از حد مدیریتی می‌تواند رفتارهای هزینه‌ای نامتقارن ایجاد کند و منجر به عدم شفافیت ساختاری شود (Muhammad & Baghdadadi, 2019). به‌ویژه، پژوهش Muhammad (۲۰۲۲) بر نقش مخرب اعتماد بیش از حد در تعامل با ابهام مالی و خطر سقوط قیمت سهام تأکید دارد (Muhammad, 2022).

نکته قابل توجه دیگر، نقش همزمان محافظه‌کاری و اعتماد بیش از حد در شکل‌گیری رفتار گزارشگری مالی است. اگرچه محافظه‌کاری به‌طور مستقل می‌تواند کیفیت افشا را افزایش دهد، اما ویژگی‌های روان‌شناختی مدیران نظیر بیش‌اعتمادی می‌تواند این اثر را کمرنگ کند. پژوهش Dempsey و همکاران (۲۰۱۲) نیز نشان داد که در شرکت‌هایی با پیچیدگی بیشتر یا مدیریت بیش‌اعتماد، گزارش‌های مالی اغلب دارای زبان پیچیده‌تری هستند و این موضوع درک اطلاعات را برای سرمایه‌گذاران دشوارتر می‌سازد (Dempsey et al., 2012). همچنین یافته‌های Davoodi و Ghafoorian Shagerdi (۲۰۱۹) در نمونه‌های ایرانی تأیید کرده‌اند که اعتماد بیش از حد مدیران با عملکرد ضعیف‌تری همراه بوده و کیفیت افشا را کاهش می‌دهد (Davoodi & Ghafoorian Shagerdi, 2019).

همچنین، پژوهش حاضر نشان داد که متغیرهای کنترلی از قبیل اندازه شرکت، اهرم مالی، بازده دارایی و نسبت ارزش دفتری به بازار نیز در رابطه بین متغیرهای اصلی مؤثر هستند. این نتایج با پژوهش‌های Asadi و Sadrinia (۲۰۱۴) و Jami و همکاران (۲۰۱۹) در خصوص اثر اندازه و ساختار سرمایه بر عملکرد و افشا در بازار سرمایه ایران هم‌راستا است (Asadi & Sadrinia, 2014; Jami et al., 2019). این متغیرها به‌ویژه در تبیین رفتار شرکت‌های بزرگ یا با ساختار پیچیده، نقش کلیدی در تحلیل داده‌های مالی دارند.

در جمع‌بندی، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که محافظه‌کاری حسابداری عاملی مؤثر در ارتقاء شفافیت گزارش‌های مالی است و می‌تواند از دستکاری سود و ارائه اطلاعات نادرست جلوگیری کند. با این حال، در شرایطی که مدیران دچار اعتماد به نفس بیش از حد هستند، اجرای اصول محافظه‌کاری به‌صورت ناقص و نامؤثر صورت می‌گیرد. بنابراین، شناخت و تعدیل ویژگی‌های روان‌شناختی مدیران می‌تواند تأثیر بسزایی در بهبود فرآیندهای گزارشگری مالی داشته باشد.

یکی از محدودیت‌های اصلی این پژوهش، اتکای آن بر داده‌های تاریخی صورت‌های مالی است که ممکن است تحت تأثیر تغییرات استانداردهای حسابداری یا شرایط خاص بازار در دوره زمانی مورد بررسی (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲) قرار گرفته باشد. همچنین، متغیر اعتماد بیش از حد مدیریتی با استفاده از شاخص‌های غیرمستقیم همچون سرمایه‌گذاری بیش از حد سنجیده شده که ممکن است تمام جنبه‌های رفتاری این ویژگی روان‌شناختی را منعکس نکند. محدودیت دیگر، تمرکز مطالعه بر شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است که ممکن است قابلیت تعمیم نتایج به سایر حوزه‌ها یا بنگاه‌های اقتصادی را کاهش دهد.

در مطالعات آتی می‌توان به بررسی نقش تعدیل‌گر متغیرهایی نظیر کیفیت حسابداری، ساختار مالکیت و حاکمیت شرکتی در تعامل میان محافظه‌کاری حسابداری و شفافیت اطلاعاتی پرداخت. همچنین، استفاده از ابزارهای رفتاری یا روان‌سنجی برای سنجش مستقیم‌تر اعتماد بیش از حد مدیریتی می‌تواند دقت نتایج را افزایش دهد. مطالعات بین‌المللی تطبیقی با استفاده از نمونه‌های چند کشور نیز می‌توانند به شناخت تفاوت‌های نهادی و فرهنگی در تأثیر متغیرهای مورد بررسی کمک کنند. از سوی دیگر، تحلیل پویای سری‌های زمانی بلندمدت می‌تواند به شناسایی تأثیرات بلندمدت محافظه‌کاری و اعتماد بیش از حد بر ریسک سقوط قیمت سهام منجر شود.

شرکت‌ها و سازمان‌های مالی می‌توانند با تقویت سازوکارهای کنترل داخلی و نظارتی، اجرای اصول محافظه‌کاری را نهادینه کنند. استفاده از کمیته‌های حسابرسی مستقل و گزارش‌دهی شفاف می‌تواند از تأثیرات منفی بیش‌اعتمادی مدیران بکاهد. همچنین، توصیه می‌شود در فرآیند انتخاب و آموزش مدیران ارشد، به سنجش ویژگی‌های رفتاری و روانی همچون بیش‌اعتمادی توجه شود. در سطح کلان، نهادهای قانون‌گذار می‌توانند با تدوین الزامات افشای دقیق‌تر و اجرای استانداردهای سخت‌گیرانه‌تر، از کیفیت گزارش‌های مالی حمایت کرده و اعتماد عمومی را در بازار سرمایه افزایش دهند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

- Abdel Rahim, M. Y. (2022). The role of expanding the disclosure of accounting estimates in reducing the ambiguity of financial reports. *Alexandria Journal of Accounting Research*, 6(3), 349-396.
- Aghaei, M. A., & Amri Asrari, M. (2021). The Impact of Managerial Overconfidence on the Relationship Between Cash Holdings and Excess Returns. *Journal of Empirical Studies in Financial Accounting*, 18(72), 57-77.
- Ahmed, A. S., & Duellman, S. (2011). Evidence on the Role of Accounting Conservatism in Monitoring Managers' Investment Decisions. *Accounting and Finance*, 51, 609-633. <https://doi.org/10.1111/j.1467-629X.2010.00369.x>
- Alqatamin, R., Aribi, Z. A., & Arun, T. (2017). The effect of CEOs' characteristics on forwardlooking information. *Journal of Applied Accounting Research*, 18(4SP - 402), 424. <https://doi.org/10.1108/JAAR-03-2016-0027>
- Asadi, M., & Sadrinia, M. (2014). The effect of firm size, beta and financial leverage on the performance of listed companies (by industry group). *Quarterly Journal of Economic Modeling Research*, 12(19), 149-174. <https://doi.org/10.18869/acadpub.jemr.5.19.149>
- Bolo, G., & Hassanzadeh Divah, S. M. (2018). The Impact of Financial Statement Comparability on Cash Holdings with an Emphasis on the Role of Financial Reporting Quality, Financial Constraints, and Corporate Governance. *Applied Research in Financial Reporting*, 7(13), 275-306.
- Bushman, R. M. A. U. P. J. D. (2016). Financial Reporting Incentives for Conservative Accounting: The Influence of Legal and Political Institutions. *Journal of Accounting and Economics*, 42(1-2), 107-148. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2005.10.005>
- Daryaei, A. A., & Fattahi, Y. (2019). The Effect of Managerial Expectation Stickiness on Earnings Management with Emphasis on the Role of Non-Executive Managers. *Scientific Journal of Financial Accounting Knowledge*, 6(2), 113-133.
- Davoodi, M., & Ghafoorian Shagerdi, A. (2019). The Impact of Accounting Conservatism on the Relationship Between CEO Turnover, Overconfidence, and Financial Performance in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange. *Quarterly Journal of Accounting and Management Perspective*, 2(19), 74-89.

- Dempsey, S. J., Harrison, D. M., Luchtenberg, K. F., & Seiler, M. J. (2012). Financial opacity and firm performance: the readability of REIT annual reports. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 45, 450-470. <https://doi.org/10.1007/s11146-010-9263-2>
- Foroughi, D., Amiri, H., & Mirzaei, M. (2011). The Impact of Financial Information Opacity on Stock Price Crash Risk in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange. *Journal of Financial Accounting Research*, 3(4), 15-40.
- Garanina, T., & Kim, O. (2023). The relationship between CSR disclosure and accounting conservatism: The role of state ownership. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 50, 100522. <https://doi.org/10.1016/j.intaccudtax.2023.100522>
- Ghalambar, M. H. (2016). The Impact of Conditional and Unconditional Accounting Conservatism on Future Stock Price Crash Risk (Case Study of Banks and Insurance Institutions). *Journal of Accounting Reviews*, 5(18), 65-82.
- Hsu, C., Novoselov, K. E., & Wang, R. (2017). Does accounting conservatism mitigate the shortcomings of CEO over confidence? *The Accounting Review*, 92(6), 77-101. <https://doi.org/10.2308/accr-51718>
- Jami, M., Gomshadzahi, H., & Rigi Lads, Y. (2019). The Impact of Investment Efficiency on the Cost of Equity in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange. *Quarterly Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 3(13), 292-307.
- Khalaf, A. J., & Hussein, S. S. (2024). The Moderating Role of Managerial Over Confidence on the Relationship between Accounting Conservatism and Financial Reports Opacity. *Kurdish Studies*, 12(2), 1440-1452.
- Khalilian, B. (2023). Financial Reporting Opacity, Audit Quality, and Stock Price Crash Risk. *Strategic Studies in Finance and Banking*, 1(2), 93-105.
- Muhammad, A. H. (2022). The moderating role of IFRS adoption on the relationship between financial reporting ambiguity and the risk of future stock price collapse. *Alexandria Journal of Accounting Research*, 6(3), 489-561. https://journals.ekb.eg/article_268013.html
- Muhammad, M. S. M., & Baghdadi Ahmed, B. (2019). The impact of corporate governance on the relationship between administrative overconfidence and asymmetric cost behavior (an experimental study). *Accounting and Auditing Journal of the Association of Arab Universities*, 8(3), 141-212.
- Razavi Ahmadsarai, M., & Razavi Ahmadsarai, J. (2024). The Impact of Conditional Conservatism on Financial Reporting Quality. Proceedings of the Fifth International Conference on Leading Research in Management, Accounting, Banking, and Economics,
- Sharifpour Qeshouni, F., & Jabarzadeh Kangarloe, S. (2023). The Impact of Conservatism on the Relationship Between Tax Avoidance and Investment Efficiency. *Quarterly Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 7(88), 427-439.
- Sohrabi Kartabad, A. (2024). CEO Overconfidence and Future Earnings Management. *Quarterly Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 8(94), 1287-1301.